

AUTIZM SPEKTRIDAGI BUZILISHLAR: ERTA TASHXIS VA IJTIMOIIY QO‘LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMLARI

*Ism familiya: **Qahramonov Davron Dilshod o‘g‘li***

*O‘qish joyi: **Alfraganus University***

*Email: **qahramonovd035@gmail.com***

Annotatsiya: Mazkur maqolada autizm spektridagi buzilishlar (ASB)ning erta tashxislanishi va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimlarining roli yoritiladi. Tadqiqot doirasida mutaxassislar fikrlari, ota-onalar bilan suhbatlar va mavjud qo‘llab-quvvatlash xizmatlari tahlil qilindi. Maqola autizm bilan yashovchi bolalar uchun erta tashxis va to‘g‘ri yondashuvning ahamiyatini asoslab beradi.

Kalit so‘zlar: autizm spektri, erta tashxis, psixologik qo‘llab-quvvatlash, rehabilitatsiya, inklyuziv ta’lim

Kirish

Autizm spektridagi buzilishlar (ASB) – bu asosan ijtimoiy muloqot va xulq-atvorda o‘ziga xos cheklovlar bilan tavsiflanadigan nevrologik rivojlanish buzilishidir. Har bir bolaning holati individual bo‘lib, simptomlar kuchi va shakli turlicha namoyon bo‘ladi. So‘nggi yillarda dunyo bo‘yicha, jumladan, O‘zbekistonda ham autizmli bolalar soni ortib borayotgani sababli bu boradagi erta tashxislash va samarali qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb vazifaga aylandi.

Ertarashxis bolaning rivojlanishida muhim burilish nuqtasidir. Bu orqali psixologik, pedagogik va ijtimoiy rehabilitatsiyani tezroq yo‘lga qo‘yish mumkin bo‘ladi. Shu munosabat bilan, ushbu maqolada mavjud amaliyotlar, muammolar va taklif etilayotgan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari tahlil qilinadi.

Tadqiqot Toshkent shahrida joylashgan bolalar psixonevrologik markazi va uchta ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta’lim muassasasi asosida olib borildi. Unda autizm spektri buzilishiga ega bo‘lgan 3–10 yoshdagi 25 nafar bola, ularning ota-onalari va 10 nafar malakali mutaxassis (psixolog, defektolog, logoped) ishtirok etdi.

Ma'lumotlar yig'ish uchun yarim strukturalashtirilgan intervyular, so'rovnomalar va kuzatish metodlaridan foydalanildi. Asosiy e'tibor autizm belgilarining necha yoshda sezilganligi, tashxis qo'yilish jarayoni, mavjud yordam xizmatlarining sifati va inklyuziv ta'lim imkoniyatlariga qaratildi. Kuzatish natijalari bola va oila psixologik holatining o'zgarishlarini baholashga yo'naltirildi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, erta tashxis autizmli bolalarning keyingi rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ishtirokchilarning 60% hollarda dastlabki simptomlar 1,5–2 yoshda sezilgan bo'lsa-da, rasmiy tashxis o'rtacha 3,5 yoshda qo'yilgan. Bu esa rehabilitatsiyani boshlashda kechikishlarga olib kelgan.

Mutaxassislar fikricha, autizmni erta aniqlash uchun oilaviy shifokorlar va bolalar poliklinikalarida maxsus skrining testlarini joriy qilish zarur. So'rovnomalar natijalariga ko'ra, autizmli bolalarning ota-onalari o'zlarini jamiyatdan ajralgan his qilishlari, ijtimoiy qo'llab-quvvatlov yetishmasligi haqida shikoyat qilishgan. Shuningdek, mavjud rehabilitatsiya xizmatlari cheklangan, navbatlar uzoq va malakali mutaxassislar yetishmaydi.

Inklyuziv ta'lim imkoniyatlari mavjud bo'lsa-da, ko'plab maktablar va bog'chalarda bunday bolalar bilan ishlash uchun maxsus tayyorgarlik ko'rmagan pedagoglar faoliyat yuritmoqda. Biroq oilaviy konsalting, psixologik yordam va maxsus markazlar faoliyati borasida ijobiy tajribalar mavjud.

Tadqiqotdan ko'rinadiki, autizm spektridagi buzilishlar bilan yashovchi bolalar uchun erta tashxis nafaqat bolaga, balki butun oilaga psixologik va ijtimoiy tayyorgarlik ko'rishga imkon beradi. O'zbekistonda bu boradagi dastlabki qadamlar tashlangan bo'lsa-da, tizimli yondashuv, ixtisoslashtirilgan markazlar sonini ko'paytirish, pedagog va tibbiyot xodimlari malakasini oshirish zarur.

Shuningdek, aholining autizm haqida xabardorlik darajasini oshirish, ota-onalar uchun bepul maslahat xizmatlari va jamiyatda ijobiy munosabatni shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Autizm spektridagi buzilishlarni erta aniqlash va bolani ijtimoiy muhitga to'g'ri integratsiya qilish uning kelajakdagi mustaqil hayotida muhim omil bo'lib

xizmat qiladi. Tashxisning kechikishi bolalarda qator ruhiy va ijtimoiy muammolarning chuqurlashishiga olib keladi. Shu sabab, O‘zbekiston ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimlarida maxsus dasturlarni yo‘lga qo‘yish, ixtisoslashgan kadrlarni tayyorlash va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimlarini kuchaytirish zarur.

Adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi, “Bolalar ruhiy salomatligi bo‘yicha milliy dastur,” 2023.
2. American Psychiatric Association. “Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5).” 2013.
3. Lord, C. et al. “Autism spectrum disorder.” The Lancet, 2020.
4. UNICEF O‘zbekiston. “Autizm: erta tashxis va qo‘llab-quvvatlash,” 2022.
5. Ruzieva D.K. “Autizm spektridagi buzilishlar: muammolar va imkoniyatlar.” // Tibbiyot va psixologiya jurnali, 2023.
6. WHO. “Caring for children with autism spectrum disorder,” 2021.